

РЕЦЕНЗИЯ

на доц. д-р Антоанета Запрянова

за дисертацията на доц. д-р Манчо Веков

„Единиците за измерване в Европа преди въвеждането на Десетичната метрична система (XVII-XX век. Теоретични и приложни аспекти”

за присъждане на научната степен „Доктор на историческите науки”

по научна специалност 05.03.21 „Документалистика, архивистика,

палеография (включително историография и източникознание)”

Историческата метрология е „изоставеното дете” в семейството на науките, споделя в увода си доц. Веков. Да, защото е резултат на negliжирането в научната стратегия на цялото семейство на традиционно наречените помощни исторически науки. Въпреки това, с усилията на малцината колеги, развитие има, макар и „стъпка по стъпка”. От тази гледна точка е оценката ми, че дисертацията на доц. Веков „Единиците за измерване в Европа преди въвеждането на Десетичната мерна система (XVII-XX век. Теоретични и приложни аспекти” има изцяло приносен характер, защото запълва не малък брой „бели полета” в родната книжнина, а доколкото предметът на изследване е относително „без граници”, то много от поднесените анализи и обобщения са новост в европейската историческа метрология.

Важно е да се отбележи, че авторът излиза извън специализирания предмет на науката, която изследва историята на мерните единици, осветлявайки предметната логика на метрологията и нейната системна структура – резултат на исторически наложилата се диференциация, обусловила историческата метрология. Аргументите ми се основават на познанието ми в тази научна област, които датират от 1973 г. насам.

Трудът в обем от 578 стр. съдържа увод, четири глави, заключение, резюме и списък с ползвана литература. В увода си доц. Веков прави своеобразно въведение в метрологията – от нейното зараждане в зората на човешката цивилизация до съвременността. Споделя и мотивацията си за

осветляването на метрологията с настъпилите процеси на диференциация и интеграция – виртуалната некомпетентност в тази област на знанието. Хронологичният поглед обхваща времето от XVII в., като на места по необходимост се връща и към античността, до въвеждането на метричната система във Франция, постепенно – от 1875 г. насам, превърнала се Международна десетична метрична система. Изяснени са и мерните единици извън международната конвенция.

С евристично значение не само за изследователите, но и за управленците на науката е направената по нов начин типология и периодизация на метрологията по предметен признак: антична метрология, описателна метрология и съвременна метрология като наука за новите мерки и измерения в точните науки.

В увода доц. Веков „обещава”, че ще изясни проблемите, свързани с мерките за пространство (дължина, площ, обем), за вместимост на течности и сухи насипни продукти, мерките за маса, тежест, брой и количество (употребявани в преддесеттичния период на XVII-XX в.) в европейската социална и научна практика, за да им направи историко-метрологична характеристика, която включва етимологията на метрологичните термини, тяхната локализация, датировка, диалектни форми и превеждането им на съвременен метрологичен език, както и тенденциите, които протичат в тази метрична епоха на унификация и конвенция. Последващите четири глави осветляват теоретичния и приложния характер на визираните проблеми – като цяло все приноси.

Първа глава „Мерки за измерване на пространство” е посветена на единиците за измерване на дължина, ширина, височина, площ, обем. Изследвани и преизчислени са над 800 метрологични термина, сред които са използваните в Европа и нейните колонии, на Балканите и в България, при това както регионалните и официалните, така и традиционните народни мерки. Специална положителна оценка заслужава Приложение 1, където метрологичните термини са подредени в табличен вид и преизчислени спрямо актуалната Десетична метрична система.

Втора глава „Измерване на вместимост (мерки за сухи насипни продукти и течности)” изследва и обобщава чрез сравнителен анализ –

също за първи път, над 900 мерки. Използваният компаративен и математически анализ и обобщение в Приложение 2 също отговор на нерешени въпроси, отговаря на потребности в научната и социалната практика.

Над 900 мерни единици са разкрити в трета глава „Мерки за тежест, маса, брой, количество”. Представено е динамичното развитие и на техния инструментариум, акцентирано е на спецификата на Османските мерни единици, които - за разлика от Европейските, не са производни от Римската метрология. Приложение 3 ще облекчи научните дирения на всеки, дръзнал да влезе в характерния през вековете (дори и до съвременността) метрологичен хаос.

Сух е езикът на цифрите, но в случая те не са просто количествено описание. Авторът представя за първи път тяхната качествена даденост, детерминирана и от социалната практика, и от постижението на науките. Умелото приложение на синхронния и диахронния подход ни представя богата, разностранна и динамична „фотография” на мерките и мерните система в периода XVII-XIX век, а приложенията към всяка глава дават количествените им същности и съотношения в широкия европейски ареал и исторически контекст. Мисля, че и неспециалистите ще отбележат евристичния и приносен характер на анализите и обобщенията.

Същата оценка се отнася и за четвъртата глава на изследването „Старите мерки – опит за историко-метрологична характеристика”. Тук обаче трябва да се направи уточнението, че в същия европейски ареал и контекст е направен историко-научен анализ на историческата метрология, разкрива се зависимостта, обусловена от развитието на науката и техниката, която увеличава числеността и разнообразния характер на мерни единици, но все отговор на социалната практика, а още първите историко-метрологични анализи от XV в. до съвременността търсят отговори, за да се преодолява метричния хаос. Всъщност става ясно, че изследванията върху историята на древните мерки и мерни системи, заедно с използваните в Средновековието от различните държави, градове и

владения, както и употребяваните от населението народни мерки поставят началото на самостоятелен дял от проучвания - историческата метрология. В края на XIX и началото на XX в. тя се нарежда в комплекса на традиционно наречените помощни исторически науки. Подчертавам това, защото все още има дори колеги, които не разбират, че историческата метрология е научен отговор на социална поръчка и от социалната практика, и от самата наука.

Не е случайно, че авторът извежда специфичните предметологични зони на историческата метрология: етнографска, етимологична, археологична, архитектурна, нумизматична, математическа и физическа. Посочените предметни зони показват интердисциплинарния характер на самата наука, от една страна, от друга – разкриват възможностите за нейното методологично обогатяване и разширяване кръга на информацията, която тя дава на историческата наука. Поднесенят анализ има адресат – изследователи, студенти, но и управленци на науката и образованието. Със същия адресат е и направената от автора типология на изворите с историко-метрологична информация, както и частта, която осветлява мястото на историческата метрология в системата от науки, изучаващи историята, съобразно нейната „анатомия”, както пише дисертантът.

При теоретичното осмисляне доц. Веков актуализира своята интердисциплинарна методология, прилагайки и структурно-функционалния, и социално-антропологичния подход. Така за първи път ни се поднася анализ на семантичния и функционалния характер на преддесетичните единици на измерение, битували в периода XV-XX в, а някъде и по-рано. Това е дало възможност да се разкрият релациите и зависимостите между величината на единиците за измерване и стойността на измерваната материя, да се очертаят е хронологичните граници на променливост на преддесетичните мерки – в големия времеви отрязък, и в широкия евразийски географски ареал. Но освен че е многовековна променливостта на мерните единици, тя се характеризира и с

изключително многообразие, чиито терминологичен адекват е по-скоро – хаос. Хаос, който се превръща в бариера за стопанския живот и комуникации – вътре в държавите, и между тях. В дисертацията откриваме сложния, динамичния, противоречивият път на социално обусловените унификационни тенденции в предесетичната епоха. Ретроспекцията на автора показва именно как обществените условия са факторът за постепенното приемане на конвенционалните мерки. Вероятно за да подчертае тази зависимост доц. Веков поднася специален анализ и обобщения, наречени „Метърът – стъпка към сближаване на народите”.

Накратко за приложената методология, която е допринесла за приносния и евристичен характер на дисертацията, плод на 25-годишен труд на доц. Веков – тя е интердисциплинарна по своя характер и приносна като резултат. С предложени нов метрولوجичен „език” и специалисти, и любители ще ползват количествената и качествената характеристика на около 2 500 мерни единици. Вероятно образованието му на икономист и историк е дало възможност да привлече в анализите и обобщенията методи и резултати на стопанската история, математиката, физиката, история на архитектурата, историческата география, лингвистиката.

В рецензия като настоящата се изисква оценка дали и доколко авторът е включил анализи от дисертацията за придобиване на научната степен „доктор по история”. За подчертаване е, че там където даденият обект е бил изследван тогава, сега авторът препраща с бележка под линия за повече информация. Редно е да се направят и критични бележки, но като зная колко и как сме закъснели с развитието на историческата метрология и че с публикациите си досега и с дисертационния си труд доц. Веков множи националния научен фонд с нови знания, ще си позволя да препоръчам на автора да издаде дисертацията си, защото е изключително полезна за специалисти от различни области на науката. При преработката обаче да уеднакви и болдира всички термини, таблиците в приложенията също се нуждаят от работа може би на програмист, но преди това да внесе пояснения за подхода при описанието и при табличното им представяне, да подчертае малко повече и то още в увода (а би трябвало и в автореферата)

новостите, които поднася. Приложената богата библиография показва осведомеността на автора, но за читателя е важно да знае, в нашите книгохранилища ще открие съвсем нищожна част.

Конкретно за автореферата: трябва да се подчертае, че предложеният от дисертанта автореферат на англ. език е пръв по рода си в историческата гилдия и отговор на препоръката, която ни бе дадена от одита преди години. Това е най-добра форма за трансгранично информирание и популяризиране на родните иновации.

Направените препоръки съвсем не намаляват положителната ми оценка за изцяло приносния характер на труда - в неговата приложна част, и в теоретичните му обобщения.

Предвид всичко това си позволявам да препоръчам на уважаваните колеги от Научното жури да присъдят на доц. д-р. Манчо Ангелов Веков научната степен *„Доктор на историческите науки”* по шифър 05.03.21.

1 септември 2014 г.

Рецензент:

(доц.д-р А. Запрянова)